

BØRNS SEKSUALITET

DET PÆDAGOGISKE ARBEJDE MED BØRNS
KROP, KØN OG SEKSUALITET I DAGTILBUD

SEX
SAMFUND

INDHOLD

Børns seksualitet	4
Seksualitet i barndommen	5
At udforske og sætte ord på kroppen	7
Giv alle kroppe og køn lige muligheder.	9
Onani, intimitet og privatliv i barndommen	10
Lege og relationer	12
Kropslig integritet og grænser - mellem børn	14
Kropslig integritet og grænser - mellem børn og voksne	16
At arbejde pædagogisk med børns krop, køn og seksualitet	18
Samarbejdet med forældre	21
Når noget vækker bekymring	22

BØRNS SEKSUALITET

Denne folder handler om seksualitet i barndommen og er målrettet ledere og pædagogisk personale i dagtilbud. At have voksne omkring sig som barn, der tør og vil bekræfte en i, at kroppen kan være en kilde til glæde, nydelse og stolthed, er en af de vigtigste forudsætninger for at kunne udvikle et positivt forhold til sin egen krop og seksualitet.

Seksualitet er en grundlæggende og medfødt del af den menneskelige udvikling og trivsel og et centralt aspekt af barnets identitetsdannelse. Det betyder, at de fleste mennesker har en aktiv seksualitet hele livet – også fra vi er helt små. Men seksualitet er ofte tabubelagt, og mange pædagoger, ledere og forældre er usikre på, hvordan man som voksen kan møde barnets seksualitet på en god og tryk måde. Ofte tager man først en snak, når der opstår bekymring, og det kan føles akavet at tale om seksualitet, både med børn og andre voksne.

Børn lærer sig selv og deres omgivelser at kende gennem kroppen og sanserne, og kroppen er udgangspunkt for den sociale og relationelle læring, man gør i barndommen. I barndommen er seksualitet en del af børns kropslighed og sanselighed, og den er integreret og essentiel i barnets samlede udvikling. Daginstitutionen er en af barnets vigtigste læringsarenaer, og derfor er det afgørende, at pædagoger har både viden om og erfaring med at skabe trygge, positive rammer og muligheder for børns kropslige udvikling, leg og selvværd.

Formålet med folderen her er at tilbyde den nyeste viden om børns udvikling i forhold til krop, køn, seksualitet og grænser samt at give konkrete eksempler på, hvordan man som pædagog kan arbejde fagligt og professionelt med området.

SEKSUALITET I BARNDOMMEN

Verdenssundhedsorganisationen, WHO, har beskrevet og defineret seksualitet på denne måde:

Seksualitet er en integreret del af ethvert menneskes personlighed, både hos voksne og hos børn. Seksualitet er et basalt behov og et aspekt af det at være menneske, som ikke kan adskilles fra andre aspekter i livet.

Seksualitet er ikke synonymt med samleje. Seksualitet er så meget mere: det er, hvad der driver os til at søge efter kærlighed, varme og intimitet. Det udtrykkes i den måde, vi føler, bevæger os på, rører ved og bliver rørt ved. Det er lige så meget dette at være sensuel som at være seksuel.

Seksualitet har indflydelse på vores tanker, følelser, handlinger og samvær og derved på vores mentale og fysiske sundhed. Og da sundhed er en fundamental menneskeret, så må også seksuel sundhed være en basal menneskeret¹.

Når man ser seksualitet som en medfødt og positiv del af alle menneskers liv, udvikling og trivsel, er det nemmere at forstå, at seksualitet kommer til udtryk forskelligt i forskellige aldre og livsfasen. Sex og seksualitet er ikke det samme. Børn er optagede af at sanse, udforske og opdage verden, og i barndommen handler seksualitet især om nysgerrighed på egen og andres kroppe, og den udtrykkes ved en interesse i at lære kroppens muligheder at kende gennem leg.

Voksne skal kunne skelne mellem deres egen voksne seksualitet og

¹ Sex & Samfunds sammenfatning. Se hele definitionen på www.who.int

børns seksualitet. Helt kort kan man sige, at voksne ved, at de har en seksualitet og forstår betydningen af sex og seksuelle handlinger og relationer. Barnlig seksualitet er karakteriseret ved nysgerrighed efter at opleve kropslige fornemmelser, men børnehavebørn forstår ikke, hvad seksualitet er, eller hvad det betyder for dem selv eller andre.

Børn har brug for, at voksne er åbne og kan lære dem om krop, kønsidentitet og seksualitet uden skam og skældud. Når det kan føles akavet at tale med børn (eller andre voksne) om seksualitet, er det meget ofte, fordi vi selv er opvokset med skam, tabu og tavshed omkring vores egne erfaringer med køn, krop og seksualitet. Men børn er aldrig for små til at lære om deres egen krop, så længe de voksne tilpasser indholdet og formidlingen til barnets alder og udvikling.

TIP

Det kan være en stor hjælp at tale med kollegaer om de situationer i hverdagen, der føles akavede og gør os pinligt berørte. Vores reaktioner er ofte spontane, og børn mærker med det samme, når der er skam og tvivl på færde, også selvom vi siger noget andet eller er tavse. Når vi får reflekteret over de følelser, erfaringer og reaktioner, børnenes spørgsmål og adfærd vækker i os, kan vi begynde at rykke os fra en privat til en professionel pædagogisk holdning. Det kræver en bevidst indsats, for de fleste af os vil helst undgå at tale om noget pinligt. Men prøv at tale med hinanden om, hvordan de ideelle rammer for at udvikle en sund og glad seksualitet og kropslighed kunne se ud. Hvad kræver det af de voksne omkring børnene?

AT UDFORSKE OG SÆTTE ORD PÅ KROPPEN

Børn er nysgerrige og interesserede i deres egen og andres kroppe. Det kan komme til udtryk ved at studere sig selv i spejlet og vise sin krop til andre, ved at putte perler op i næsen eller se om det går at stikke en pind ind i numsen. Mange børn er også optaget af at undersøge, hvordan deres egen krop er forskellig fra andres, fx hvordan de tisser, eller om de kan få rejsning.

Når vi spejler børn positivt i deres nysgerrighed og interesse for deres

egne og andres kroppe, viser vi, at det seksuelle og sanselige ved kroppen er lige så OK at spørge til og tale om, som hvad man kan bruge sine arme eller ører til. En måde at vise børn, at alle krops- og kønsdele er lige gode og vigtige, er ved at lære dem de rigtige ord for det, de peger på. Ved at sætte ord på kroppen lærer børn at skabe sammenhæng mellem kropsdeles forskellige funktioner, og hvordan kroppens dele føles i forskellige sammenhænge. At lære børn de rigtige ord for deres krops- og kønsdele gør dem i stand til at lægge mærke til, hvad der føles dejligt, og hvad der er ubehageligt; at sige til og fra over for andre; at respektere andres grænser og at bede om hjælp, når noget gør ondt eller er ubehageligt.

"Når børn er små, lærer voksne dem om kroppen, ved at sige at foden hedder 'fod', og at foden har tæer, hæl m.m. I nogle situationer har foden sokker og sko på, og det føles forskelligt fra at have bare fødder. Det er dejligt at massere og nusse sin fod, at gå på græs og sand; og foden kan komme til skade hvis man går på glasskår. Barnet lærer således at sige hvor det gør ondt, når der er brug for det. Tænk hvis vi lærte børn at alt fra hoften og ned hedder "lår", og når barnet peger på foden, ser de voksne mærkelige ud og taler om noget andet? Hvilket forhold ville barnet få til sin navnløse kropsdel? Ville barnet turde spørge eller sige til, hvis noget gjorde ondt? Eller glæde sig og være nysgerrig på denne kropsdel, som ingen taler om?"

Stéphane Vildalen, psykolog og sexolog²

TIP

Det øger børns selvværd, selvtillid og nysgerrighed at kende deres krops funktioner og kunne sætte de rigtige ord på kroppens dele. En god aktivitet er at lade børnene se på sig selv i et spejl og tegne sig selv på store stykker papir. Beslut sammen i medarbejdergruppen om børnene eventuelt må være nøgne eller i undertøj, mens de ser sig selv i spejlet. Det er også en god idé, at I på forhånd aftaler, om børnenes selvportrætter skal være af dem nøgne eller påklædte. Tal med børnene om, hvad de forskellige kropsdele hedder, hvordan de fungerer, hvordan det føles at røre ved dem og så videre. Der er mange gode bøger om kroppen til børn, men desværre er det svært at finde nogle, som også viser kønsdelenes funktioner og navne. Derfor kan I overveje, om I måske selv kan tegne de forskellige kønsdele i simple stregtegninger.

GIV ALLE KROPPE OG KØN LIGE MULIGHEDER

Som voksen kan man meget nemt komme til at have forskellige forventninger til børn afhængig af deres køn, fordi der er meget stærke samfundsnormer for, hvordan "drengene" og "pigerne" er. Børn vil gerne forstå, hvordan verden hænger sammen, og derfor kan de selv være meget opsatte på at følge normer. Samtidig er børn også vant til, at deres forståelser bliver udfordret, og de er som regel hurtige til at acceptere ny information. For eksempel kan der være en forventning om, at drenge er mere interesserede i deres kønsdele end piger, fordi de er mere synlige uden på kroppen, og så kan det være fint at fremhæve, at alle kønsdele

³ *Seksualitetens betydning for udvikling og relationer (2014) Gyldendal Akademisk. (Sex & Samfunds oversættelse og sammenfatning)*

er lige spændende og har de samme funktioner.

Mange børn identificerer sig med det køn, de er blevet tildelt ved fødslen, og nogle gør ikke. Uanset hvordan barnet identificerer sig, er det vigtigt at følge barnets udmeldinger, så det føler sig anerkendt som det, det er. Det er ikke svært for børn at forstå, at man godt kan have en tissemand, selvom man er en pige, for køn er heller ikke i barndommen nødvendigvis fast og entydigt.

ONANI, INTIMITET OG PRIVATLIV I BARNDOMMEN

Børn opdager og udforsker, hvad numsen og kønsdelene kan bruges til og rører ved deres egne kønsdele af nysgerrighed. Kønsdelene er fra fødslen fulde af nerveender, der gør dem følsomme, og børn opdager tidligt, at det kan føles dejligt og kildrende, når de rører ved deres kønsdele på en særlig måde eller gnider sig mod noget. Mange børn holder af at onanere, og en del kan også få orgasme.

Børn rører ved deres kønsdele, fordi det føles dejligt, og for en del børn giver det en følelse af ro og tryghed. Nogle børn onanerer, mens de er i børnehave, fx når de skal sove til middag, og nogle gør det også i situationer, som i voksenverdenen er upassende – fx ved frokostbordet. De fleste børn lærer med tiden, at onani er privat, og ellers er det helt fint at gøre barnet opmærksom på det på en bekræftende og kærlig måde.

Det er en god idé, at I i medarbejdergruppen har talt sammen om, hvordan I taler med børnene om onani, og om der er steder i institutionen, hvor børnene har lov til og mulighed for at lege uden direkte opsyn. Institutioner er ofte indrettet med henblik på at forebygge, at voksne kan begå overgreb på børn, og det er naturligvis vigtigt. Men det er også vigtigt, at der er mulighed for, at børnene kan skabe rum, både ude og

inde, hvor de kan opleve, hvad det egentlig betyder, når voksne fortæller dem, at noget er "privat" - fx at onani er noget, man har med sig selv, og derfor skal gøre, når man er alene. At kunne trække sig fra fællesskabet for at være alene eller for at have en mere intim leg med få andre er rart og vigtigt for børn.

LEGE OG RELATIONER

Børn lærer om verden og sig selv gennem leg. Det gælder naturligvis også, når det handler om krop, køn og seksualitet. Mange voksne kalder det "familieleg", "numseleg" eller "doktorleg", men prøv at lægge mærke til, hvad børnene selv kalder deres lege. Når børn leger seksuelle lege med hinanden, undersøger de, hvad der føles rart, og hvad der ikke er dejligt, hvordan kroppe er ens og forskellige, hvordan forskellige roller giver forskellige muligheder, og ikke mindst hvordan man forhandler grænser og aftaler i legen.

Seksuelle lege er vigtige for, at børn lærer, at andre børn også har seksuel interesse og fantasi, og legene skal være præget af nysgerrighed og frivillighed. Legene medvirker også til, at børnene øver sig på at sætte grænser i intime situationer.

Børn leger seksuelle lege med de børn, som de kan lide at lege med, uanset køn. Nogle gange leger de to børn sammen, nogle gange i grupper. Hvordan og med hvem børnene leger, siger ikke nødvendigvis noget om barnets seksuelle orientering eller kønsidentitet. Der er derfor heller ingen grund til at omtale børn, der leger meget sammen, som "kæresten", medmindre børnene selv kalder sig det.

Ligesom i alle andre lege prøver børn af, hvor meget og hvad de kan bestemme. Som pædagog er det vigtigt at gribe ind, hvis der er tvang eller aggressiv adfærd, ligesom man ville gribe ind i andre slags lege, der bliver ubehagelige. Ofte vil det hjælpe at få gentaget og talt om grænser og aftaler for lege.

"Leger I godt, hygger I jer? spørger jeg, når jeg kommer forbi børn, der har travlt med gensidige undersøgelser, og så prøver jeg at finde ud af, hvorfor det eventuelt ikke er sjovt og at hjælpe børnene med at se konsekvenserne af deres handlinger. Uden at de skal skammes ud!"

Pædagog i Hellevad Børnehus, Lene Christensen³

³ Pædagogisk tidsskrift Nul til fjorten (2015), tema nr. 4, årg. 25, Dansk Pædagogisk Forum.

KROPSLIG INTEGRITET OG GRÆNSER – MELLEMBØRN

Alle børn skal lære, at deres krop er deres egen, og at de har ret til både at sige ja til det, de gerne vil, og nej til det, der ikke føles rart. Når man kan lytte til sin egen krops signaler, er det også lettere at forstå andres følelser og grænser, og det er en evne, man skal bruge hele livet. Hvordan føles det at blive kildet i ansigtet med en fjer? At blive nusset på ryggen? Hvordan siger man stop med ord og kropssprog, når man ikke vil nusses længere? Hvordan spørger og viser man andre, når man gerne vil røre ved dem?

De fleste pædagoger arbejder allerede med at lære børnene om ja- og nej-følelser – at sætte ord på hvor i kroppen man kan mærke, når noget er rart, og når det ikke er. Det kræver tid og øvelse. Børn overskrider hinandens grænser dagligt, fx når de slår et andet barn med en skovl, skubber eller tager noget legetøj fra hinanden. Når børn leger seksuelle lege med hinanden, vil de også afprøve, hvor meget kontrol de kan have i legen, og de vil opleve at overskride andres grænser og selv at få overskredet deres grænser.

Grænseoverskridelser handler om at mærke, hvor ens egen eller andres grænser går, og også at man nogle gange kommer til at gå over en grænse. Det kan være svært at få sagt fra i situationen, og derfor er det vigtigt, at børnene ved, at selvom der er gået noget tid, må man altid sige det til en voksen, hvis man har oplevet noget ubehageligt. Børn skal opleve, at både når man har fået overskredet en grænse, og når man selv har overskredet en andens grænse, er der hjælp og støtte at hente fra en voksen.

TIP

At respektere egne og andres grænser er en vigtig færdighed – både i børnehaven og i resten af livet. Det kræver, at man lærer, at man både kan sige ja og nej med ord, mimik og kropssprog, og at alle former for signaler er lige gyldige. Når I øver ja- og nej-følelser, så hav fokus på at kunne sætte grænser både med og uden ord og på at kunne se og høre andres grænser. Spørg børnene, hvad man kan gøre, når man bliver skuffet eller ked af, at andre siger eller viser "nej" til én. Tal også om, at det at kunne sige og vise ja er lige så vigtigt som at kunne sige nej – grænser handler også om at kunne invitere andre og selv takke ja til invitationer.

KROPSLIG INTEGRITET OG GRÆNSER – MELLEML BØRN OG VOKSNE

En vigtig måde at styrke børns kropslige integritet er ved at vise barnet, at man respekterer dets grænsesætning. Mange voksne er slet ikke vant til at spørge, før de rører ved, kysser eller krammer børn. Men ved at sætte ord på det man tilbyder – fx et kram – og spørge, om barnet har lyst til det, viser man barnet, at dets følelser og grænser er vigtige, og at de skal respekteres, også af voksne som barnet kender og er tryk ved. Samtidig ved vi også, at børn har brug for fysisk kontakt og omsorg, og at nogle børn fravælger fysisk kontakt, selvom de har brug for det. Den fysiske omsorg i det pædagogiske arbejde kræver, at man er opmærksom på de valg, man træffer i specifikke situationer.

Børn afprøver grænser når de siger ord, som voksne synes er (for) frække: "jeg laver lort på dig!", "fuck!". Det gør de, fordi de opdager, at der er noget spændende ved kønsdele, numser og de ord, vi bruger om det. Det er fint at tale med børnene om, at det kan være rigtig sjovt at sige fx "prut!", men at der ligesom med alt andet er tidspunkter og steder, der ikke egner sig til de ord. Vær også opmærksom på, at ord om krop, køn og seksualitet kan blive brugt som bandeord og til at mobbe.

Børn har meget forskellige grænser i forhold til blufærdighed, fx når de skal på toilettet, i bad eller på stranden. Nogle børn vil vise stor interesse for at være nøgne, deres kønsdele og numser, tis og afføring, mens andre vil være meget private. Et barns blufærdighed er en måde at sætte grænser på, hvilket skal respekteres og opmuntres. Samtidig kan det være vigtigt at tale med barnet om, hvorfor kroppen føles hemmelig. Nogle gange kan det handle om, at barnet oplever skam over sin krop eller er bange for, at der er noget galt med den.

AT ARBEJDE PÆDAGOGISK MED BØRNS KROP, KØN OG SEKSUALITET

Det giver tryghed for både pædagogisk personale, forældre og børn, når institutionen har en fælles pædagogisk praksis i forhold til børns seksualitet og seksuelle lege. Det kræver, at man i personalegruppen bliver trygge ved at reflektere over og udfordre de normer, holdninger og erfaringer, der allerede eksisterer i institutionen. Her spiller ledelsen en vigtig rolle i at gå forrest og vise medarbejdere og forældre, at køn, seksualitet og kropslighed er lige så vigtige emner i den pædagogiske faglighed som måltider, bevægelse og sprogstimulering.

Når institutioner laver regler om, at børnene ikke må være nøgne eller ikke må lege "numselege", handler det ofte om, at man er så meget i tvivl om, hvordan man skal forholde sig til børns seksualitet og kropslighed, at forbud bliver den nemmeste løsning. Men forbud går ud over børns positive, kropslige udvikling, fordi reglerne fortæller dem, at deres lyst og nysgerrighed er forkert og skamfuld. Derfor er det vigtigt, at I i medarbejdergruppen taler med hinanden om, hvordan I vil håndtere og imødekomme børnenes lege, så ingen af jer oplever at stå alene med tvivl og ansvar, når børnene en gang imellem overskrider hinandens grænser. Børn har brug for at lære, hvordan man giver og respekterer samtykke, og det lærer de ikke ved forbud.

Normer og det sprog vi har for køn, krop og seksualitet ændrer sig over tid, og derfor er erfaringer fra ens egen barndom ikke nødvendigvis brugbare. I dag har selv små børn adgang til seksuelt indhold på internettet, og det påvirker deres adfærd og spørgsmål. Det er også vigtigt, at I kender til de mange forskellige måder, man kan lave børn og familier på, så alle børn kan føle sig inkluderet i det sprog og de fortællinger om familier og reproduktion, der er i jeres institution.

Børne- og Socialministeriets beskrivelse af læreplanstemaet "Krop, sanser og bevægelse" gør det oplagt at arbejde med krop, køn, seksualitet, grænser og relationer i dette tema:

Mål 1: *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.*

Mål 2: *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.*

TIP

Dagtilbudsloven beskriver, at formålet med dagtilbud er, at "fremme børns trivsel, læring, udvikling og dannelse", og det omfatter også seksualitet, kropslighed og sanselighed. Det betyder, at daginstitutioner har en vigtig rolle i at skabe trygge læringsmiljøer, hvor barnet kan opleve sin kropslige trivsel og udvikling som en integreret del af sin opvækst.

En start kan være at blive klar over, hvad I faktisk allerede gør – og ikke gør - i institutionen: Er der (uudtalte) regler for børnenes nøgenhed? Er der retningslinjer fra kommunen, der skal følges? Hvordan orienteres nye medarbejdere og forældre om eventuelle politikker for børnenes kropslige lege? Er der forskel på, hvad mandlige og kvindelige medarbejdere må med børnene? Når I kan se, hvad I allerede gør, kan I mere bevidst diskutere og beslutte, hvordan I vil forholde jer pædagogisk professionelt til børnenes seksualitet og kropslighed. Sæt god tid af til at arbejde med børns seksualitet på personalemøder, fx i forbindelse med udarbejdelsen af de pædagogiske læreplaner.

SAMARBEJDET MED FORÆLDRE

De fleste forældre har tillid til, at pædagoger har faglig viden om børns udvikling, også i forhold til krop, køn og seksualitet, og de vil gerne kunne søge råd og vejledning fra jer som fagpersoner. I institutioner, hvor medarbejdergruppen har forholdt sig til den nyeste viden om børns seksuelle udvikling og trivsel, er det meget nemmere at imødekomme forældrenes spørgsmål, tvivl og eventuelle modstand, fordi man som pædagog kan møde dem med sin faglighed i stedet for personlige holdninger.

Når I selv tager initiativ til at tale med forældrene om børnenes seksuelle lege og nysgerrighed på kroppen, viser I, at det er emner, I tager alvorligt som fagpersoner, og som ikke er tabu i institutionen. På den måde forbereder I forældrene, som jo ikke (nødvendigvis) har en stor viden om børns udvikling, på, at deres barn er helt alderssvarende, når det udviser nysgerrighed og interesse for kroppen, og at de gerne må komme til jer med tvivl og spørgsmål. At sætte børns kropslige og seksuelle udvikling på dagsordenen på forældremøder, dele tips til gode bøger og fortælle om de forløb om kroppen, I har med børnene, skaber troværdighed og tillid til, at I også kan håndtere eventuelle konflikter professionelt.

"Når et barn starter i vores institution, fortæller vi forældrene, at det er en del af et almindeligt børnehveliv, at børn vil kigge på numser. Vi tænker, at det er med til at gøre de samtaler, vi skal have hen ad vejen, lettere, fordi vi har sat ord på noget af det allerede."

Leder i Ørding Børnehus, Tanja Haugstrup⁴

⁴ "Hvorfor er det så svært at tale om børns numselege?", Politiken, 16. marts 2017

NÅR NOGET VÆKKER BEKYMRING

En gang imellem gør børn noget, der vækker bekymring hos voksne, og som pædagog skal man kunne tale med sine kollegaer og leder om, hvad der er forventelig og almindelig adfærd, og hvad der kan være reelt bekymrende adfærd. Børns seksuelle adfærd skal altid ses i kontekst af barnets øvrige trivsel, alder, udvikling og relationer i og uden for institutionen.

Når noget vækker bekymring, så undersøg, hvad det konkret er, der er sket eller sagt, og forsøg at have blik for, om det er en enkeltstående hændelse, eller om det er en del af et mønster. Seksuelle udtryk kan hurtigt tolkes som bekymrende tegn på, at et barn har været eller er udsat for seksuelle overgreb, og nogle gange kan bekymringen opstå, alene fordi der er tale om en situation, der med et voksenblik tolkes som seksuel, selvom barnets intention er en anden. De fleste pædagoger forventer, at børn vil prøve at putte en perle i næsen, mens en legoklods i numsen måske vil vække bekymring – selvom begge dele sandsynligvis bare er en del af barnets udforskning af kroppen. Medmindre bekymringen er rettet mod et barns egne forældre, er det naturligvis også vigtigt, at I taler med forældrene om det, I oplever som bekymrende.

Det samme gælder, når man som voksen opdager eller hører børn fortælle om seksuelle lege børn imellem. Undersøg, hvilke følelser der er forbundet med legen; foregår legene blandt nogenlunde jævnbyrdige børn i forhold til alder, kognitiv udvikling og status? Er legene præget af gensidig nysgerrighed, respekt og begejstring?

Det kan ske, at et barn gør eller risikerer at gøre sig selv eller andre børn skade. Hvis en leg er præget af tvang, aggression eller utryghed, må man som pædagog afbryde legen og undersøge, hvorfor barnet/bør-

nene handler, som de(t) gør. Her er det vigtigt at huske, at seksualitet kan være en måde for barnet at udtrykke frustration og sorg, bearbejde oplevelser, søge trøst og nærhed eller tilfredsstille behov. Undersøg kærligt og nysgerrigt, hvad der er på spil for det barn, der har handlet grænseoverskridende. Nogle gange handler det om, at barnet skal have hjælp til at forstå, hvordan man kan respektere andres grænser. Hvis barnet fortsætter sin grænseoverskridende adfærd, selvom I har talt med det, kan der være grund til at søge professionel hjælp udefra.

Når I kan tale åbent om grænser med både børnene og hinanden, er det også nemmere at italesætte, hvis en kollega handler uhensigtsmæssigt eller grænseoverskridende over for et barn. Det skal være trygt at være i institutionen for både børn og voksne, og det er bedst muligt, når der er tillid til, at man går til hinanden, og eventuelt ledelsen, med undren, kritik og spørgsmål.

Som pædagog er man naturligvis forpligtet til at underrette kommunen hvis man er bekymret for, at et barn er udsat for overgreb. Tal sammen i personalegruppen, og søg råd og vejledning hos pædagogisk-psykologisk rådgivning, sundhedsplejen eller andre med relevant faglig ekspertise.

OM SEX & SAMFUND

Sex & Samfund er en NGO, der kæmper for alles lige ret til at bestemme over egen krop og seksualitet. I Danmark giver vi børn og unge viden om køn, krop og seksualitet gennem moderne seksualundervisning samt telefon-, mail- og chatrådgivning på Sexlinien.dk og Privatsnak.dk. Internationalt er vi er med til at fremme adgang til prævention og seksualundervisning samt kæmpe mod mødredødelighed og diskrimination af LGBT+ personer.

På www.sexogsamfund.dk/dagtilbud kan du finde inspiration til at arbejde pædagogisk med børns trivsel i forhold til køn, krop og seksualitet. Her kan du også booke os til kurser og faglig sparring.

SILVER

PurePrint® by KLS

Produceret 100 % bionedbrydeligt
af KLS PurePrint A/S

© Sex & Samfund, 2019

ISBN: 978-87-93654-18-1

Kopiering og print af dette materiale eller dele deraf er kun tilladt efter reglerne i gældende lov om ophavsret eller inden for rammerne af en aftale med Copydan.

Indhold: Freja Mannov Olesen

Ansvarshavende redaktør: Lene Stavngaard

Layout: Didde Lykke Jakobsen

Illustrationer: Vendela Vrensk